

ПРОБЛЕМА ВИБОРУ ЕКОНОМІЧНО ЕФЕКТИВНОГО ВИДУ САНКЦІЙ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ СУБ'ЄКТАМИ ЗЕД

Статтю присвячено проблемі вибору економічно доцільного виду санкцій за порушення митних правил суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності під час митного контролю. Розроблено відповідний алгоритм дії митних органів України щодо визначення доцільності застосування остаточної трансформації відносин власності на користь держави.

Стаття посвячена проблеме выбора экономически целесообразного вида санкций за нарушение таможенных правил субъектами внешнеэкономической деятельности при таможенном контроле. Разработан соответствующий алгоритм действий таможенных органов Украины по определению целесообразности использования окончательной трансформации отношений собственности в пользу государства.

This scientific article is dedicated to the problem issue regarding to choice of economically expedient kind of sanctions for violation of customs rules by the subjects of the foreign economic activity during the customs control. The appropriate algorithm of actions of customs authorities of Ukraine concerning the expediency determination of application of the final transformation of property relations in behalf of the state is developed.

Ключові слова. Митне регулювання, трансформація відносин власності, порушення митних правил, алгоритм дій, санкція, економічна ефективність.

Вступ. Як відомо, під час переміщення через митний кордон України різного роду матеріальних об'єктів з порушеннями встановлених правил має наставати відповідальність суб'єктів ЗЕД за таку неправомірну діяльність. Причому відповідальність повинна бути адекватною вчиненому правопорушенню.

Зараз у площині застосування санкцій до порушників установлених митних правил, пов'язаних з конкретними об'єктами власності, що стали предметами правопорушення, можна виділити такі засоби впливу, як: попередження, штраф та конфіскація [1].

У той час як попередження і штраф є різновидами адміністративного стягнення щодо порушника, конфіскація застосовується щодо матеріальних об'єктів та полягає у примусовому вилученні відповідних товарів, транспортних засобів та інших предметів і безоплатній передачі їх у власність держави. Отже, в даному випадку йдеться про остаточну трансформацію відносин власності на користь держави [2].

Постановка завдання. Слід зауважити, що реальну користь від остаточної трансформації, яка може спершу здаватися беззаперечною, держава отримує не завжди. Суть даної проблеми криється у вирішенні питань щодо вигідності отримання державою у власність тих чи інших товарно-матеріальних цінностей:

- по-перше, чи можуть заподіяти якусь шкоду державі дані об'єкти власності;
- по-друге, наскільки економічно обґрунтований та вигідний повний шлях конфіскованих матеріальних об'єктів від моменту затримання до їх кінцевого використання;
- по-третє, чи зможе держава повноцінно розпорядитися отриманими об'єктами власності в запланованому обсязі тощо.

© Р. Ю. Олексієнко, 2011

Отже, доцільність та ефективність застосування остаточної трансформації відносин власності на користь держави в результаті митного регулювання є основним об'єктом у межах нашого дослідження.

Результати дослідження. Щорічна офіційна статистика (табл. 1), яка надається Державною митною службою України, показує, що обсяг порушень митних правил з року в рік стабільно зростає у вартісному виразі. Рівень застосування конфіскації також високий. На жаль, економічна ефективність остаточної трансформації відносин власності на користь держави внаслідок застосування конфіскації є незначною.

Таблиця 1

**Основні показники діяльності митної служби України
у розрізі боротьби з порушенням митних правил, млн грн ***

Показник	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Складено протоколів про порушення митних правил (ПМП) на суму	670,1	932,1	535,5	855,0	6092,8	14 626,7
Реально вилучено предметів у справах про ПМП на суму	294,2	321,4	296,5	387,7	1046,5	825,7
Передано до суду справ про ПМП на суму	576,6	618,9	538,7	414,0	5698,4	14156,0
Застосовано конфіскацію на суму	158,0	108,3	89,9	102,3	165,7	318,5

Перераховано коштів від реалізації конфіскованого майна	6,0	5,7	5,6	5,1	3,7	10,1
---	-----	-----	-----	-----	-----	------

* Таблиця складена на основі даних Державної митної служби України [3–8].

Таким чином, можна припустити, що економічний ресурс від даного виду санкцій за порушення митних правил використовується не повністю. Тому відкритим залишається питання пошуку найбільш ефективних і доцільних засобів реагування держави на порушення митних правил.

Для вирішення окреслених питань вважаємо необхідним виконання певних аналітичних процедур, які так чи інакше пов'язані з розглядом позитивних та негативних моментів у площині результатів застосування остаточної трансформації відносин власності внаслідок конфіскації відповідних матеріальних об'єктів.

При цьому одним з найголовніших завдань вважаємо створення і використання алгоритму дій митних органів щодо визначення ефективності діяльності в напрямі застосування трансформації відносин власності.

На нашу думку, першим кроком у послідовності дій митних органів щодо застосування відповідних санкцій за порушення митних правил має бути визначення рівня безпечності переміщення через митний кордон тих чи інших об'єктів власності. В основному це стосується ситуацій переміщення недозволених чи небезпечних об'єктів, щодо яких обов'язково слід застосувати остаточної трансформацію відносин власності внаслідок конфіскації.

До речі, вважаємо, що визначитися з рівнем безпечності різних товарно-матеріальних об'єктів дозволить відповідно розроблена орієнтовна класифікація “типових об'єктів для трансформації відносин власності”, що можуть переміщатися через митний кордон України, на зразок так званої класифікації товарів та майна “групи ризику”. Використання на практиці подібної класифікації дозволить усунути потенційну небезпеку, викликану можливим перетином митного кордону України відповідними об'єктами власності.

Таким чином, якщо товарно-матеріальні об'єкти власності не підпадають під категорію “небезпечних”, то мають бути розглянуті всі можливі варіанти застосування санкцій відповідно до рівня економічної ефективності остаточної трансформації відносин власності на користь держави [9]. Тобто фактично необхідно визначити доцільність прийняття державою у власність об'єктів ПМП. Це найважливіша та найважча проблема, оскільки достовірно передбачити результат практично неможливо.

Але ми спробували вивести загальну формулу визначення економічної ефективності від застосування остаточної трансформації відносин власності на користь держави. У спрощеному вигляді вона базується на загальній формулі визначення прибутку, тобто порівняння державних витрат і отриманих доходів від затримання і конфіскації відповідних об'єктів власності суб'єктів ЗЕД:

$$PT_i = DT_i - VT_i, \quad (1)$$

де PT_i – загальний фактичний прибуток держави від застосування i -го способу трансформації відносин власності на відповідні товарно-матеріальні об'єкти, грн;

DT_i – доходи держави від остаточної трансформації відносин власності на користь держави в результаті застосування i -го способу трансформації, грн;

VT_i – витрати держави у процесі застосування i -го способу трансформації відносин власності для остаточної отримання у власність відповідних об'єктів, грн.

Під час розрахунку за цією формулою потрібно враховувати можливі, а не фактичні доходи і витрати, тобто формула матиме такий вигляд:

$$PPT_i = PDT_i - PVT_i, \quad (2)$$

де PPT_i – потенційний прибуток держави від остаточної трансформації відносин власності на її користь у результаті застосування i -го способу трансформації, грн;

PDT_i – потенційні (найбільш передбачувані) доходи держави від остаточної трансформації відносин власності на її користь у результаті застосування i -го способу трансформації, грн;

PVT_i – потенційні (найбільш передбачувані) витрати держави у процесі застосування i -го способу трансформації відносин власності для остаточної отримання у власність відповідних об'єктів, грн.

На основі вищенаведеної формули можна буде визначити коефіцієнт запланованої прибутковості від застосування обраного способу трансформації відносин власності на відповідні товарно-матеріальні об'єкти, виразивши його через формулу 3:

$$k_{PPT} = (PDT_i - PVT_i) / PDT_i, \quad (3)$$

де k_{PPT} – коефіцієнт потенційної прибутковості держави від остаточної трансформації відносин власності на користь держави в результаті застосування i -го способу трансформації.

За необхідності даний коефіцієнт можна буде визначити у відсотках, помноживши його на 100.

Стосовно вищенаведеної формули слід зауважити, що доходи й витрати держави від застосування остаточної трансформації відносин власності в даному випадку мають імовірнісний характер, тобто містять певне припущення, оскільки в результаті можуть відрізнятись від початкового здійсненого розрахунку.

Якщо виразити потенційно можливий прибуток держави від трансформації відносин власності, враховуючи припустиме відхилення від початкового розрахунку, то формула набуде такого вигляду:

$$ППТ_i = (ПДТ_i - ПВТ_i) - V, \quad (4)$$

де V – допуск на відхилення від планового розрахунку потенційного прибутку держави від застосування i -го способу для остаточної трансформації відносин власності на свою користь, грн.

Ми вважаємо, що величину допуску на відхилення від початкових розрахунків можна визначити за такою формулою, відштовхуючись від передбачуваних потенційних витрат:

$$V = v * ПВТ_i, \quad (5)$$

де v – коефіцієнт допуску на відхилення від планового розрахунку потенційного прибутку держави від застосування i -го способу для остаточної трансформації відносин власності на свою користь, грн.

Крім того, величину допуску на відхилення слід визначати, враховуючи відповідні практичні ситуації, що можливі в майбутньому.

Очевидно, що найбільш небажаною, небезпечною та ризикованою є ситуація, коли за реальних умов можуть трапитися випадки відхилення не лише в напрямі кінцевого збільшення величини витрат, але й одночасного з цим зменшення отриманого доходу від реалізації у порівнянні із запланованим рівнем. Отже, при визначенні величини допуску на відхилення у процесі трансформації відносин власності вважаємо необхідним урахувувати саме таку найбільш загрозливу ситуацію.

Таким чином, аби перестраховатися від незапланованих, небажаних для держави кінцевих результатів трансформації відносин власності, величину припустимого відхилення збільшимо вдвічі. У даному випадку формула обчислення потенційно можливого прибутку держави від трансформації відносин власності, враховуючи припустимий розмір відхилення від початкового розрахунку, набуває остаточної вигляду:

$$ППТ_i = (ПДТ_i - ПВТ_i) - 2V. \quad (6)$$

На основі виведених вище формул можна записати загальну формулу визначення коефіцієнта економічної ефективності від застосування обраного способу остаточної трансформації відносин власності на певні товарно-матеріальні об'єкти на користь держави під час митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності:

$$k_{EET} = ((ПДТ_i - ПВТ_i) - 2V) / ПДТ_i, \quad (7)$$

де k_{EET} – прогнозований коефіцієнт економічної ефективності від застосування i -го способу остаточної трансформації відносин власності на користь держави.

Використовуючи розроблену формулу, ми провели послідовний аналіз можливих варіантів залежності потенційного прибутку держави та величини допуску на відхилення для трансформації відносин власності в результаті митного регулювання. Для зручності отримані результати наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Розрахунок залежності величини допуску на відхилення та рівня економічної ефективності від трансформації відносин власності у результаті митного регулювання зовнішньоекономічних операцій

№	$k_{ППТ}$, %	v	k_{EET}	v	k_{EET}	v	k_{EET}	v	k_{EET}	v	k_{EET}	v	k_{EET}
1	1	0,1	– 0,19	0,2	– 0,39	0,3	– 0,58	0,4	– 0,78	0,5	– 0,98	0,6	– 1,18
2	5	0,1	– 0,14	0,2	– 0,33	0,3	– 0,52	0,4	– 0,71	0,5	– 0,90	0,6	– 1,09
3	10	0,1	– 0,08	0,2	– 0,26	0,3	– 0,44	0,4	– 0,62	0,5	– 0,80	0,6	– 0,98
4	15	0,1	– 0,02	0,2	– 0,19	0,3	– 0,36	0,4	– 0,53	0,5	– 0,70	0,6	– 0,87
5	20	0,1	0,04	0,2	– 0,12	0,3	– 0,28	0,4	– 0,44	0,5	– 0,60	0,6	– 0,76
6	25	0,1	0,10	0,2	–	0,3	–	0,4	–	0,5	–	0,6	–

					0,05		0,20		0,35		0,50		0,65
7	30	0,1	0,16	0,2	0,02	0,3	– 0,12	0,4	– 0,26	0,5	– 0,40	0,6	– 0,54
8	35	0,1	0,22	0,2	0,09	0,3	– 0,04	0,4	– 0,17	0,5	– 0,30	0,6	– 0,43
9	40	0,1	0,28	0,2	0,16	0,3	0,04	0,4	– 0,08	0,5	– 0,20	0,6	– 0,32
10	45	0,1	0,34	0,2	0,23	0,3	0,12	0,4	0,01	0,5	– 0,10	0,6	– 0,21
11	50	0,1	0,40	0,2	0,30	0,3	0,20	0,4	0,10	0,5	0,00	0,6	– 0,10
12	55	0,1	0,46	0,2	0,37	0,3	0,28	0,4	0,19	0,5	0,10	0,6	0,01
13	60	0,1	0,52	0,2	0,44	0,3	0,36	0,4	0,28	0,5	0,20	0,6	0,12
14	65	0,1	0,58	0,2	0,51	0,3	0,44	0,4	0,37	0,5	0,30	0,6	0,23
15	70	0,1	0,64	0,2	0,58	0,3	0,52	0,4	0,46	0,5	0,40	0,6	0,34
16	75	0,1	0,70	0,2	0,65	0,3	0,60	0,4	0,55	0,5	0,50	0,6	0,45
17	80	0,1	0,76	0,2	0,72	0,3	0,68	0,4	0,64	0,5	0,60	0,6	0,56
18	85	0,1	0,82	0,2	0,79	0,3	0,76	0,4	0,73	0,5	0,70	0,6	0,67
19	90	0,1	0,88	0,2	0,86	0,3	0,84	0,4	0,82	0,5	0,80	0,6	0,78
20	95	0,1	0,94	0,2	0,93	0,3	0,92	0,4	0,91	0,5	0,90	0,6	0,89
21	99	0,1	0,99	0,2	0,99	0,3	0,98	0,4	0,98	0,5	0,98	0,6	0,98

Користуючись сформованою нами таблицею та відштовхуючись від наведених у ній прогнозованих значень економічної ефективності від застосування трансформації відносин власності на користь держави, можна визначитися з відповідними припустимими відхиленнями від початкового розрахунку.

Отже, підсумовуючи всі наведені вище дії та умови, можна зобразити рекомендований нами спрощений алгоритм дій митних органів щодо визначення ефективності трансформації відносин власності стосовно товарно-матеріальних об'єктів, що переміщуються через митний кордон України з порушеннями митних правил (рис. 1).

Звичайно, якщо в результаті аналітичних процедур, проведених за допомогою використання усіх вищезазначених заходів, передбачених створеним нами алгоритмом, з'ясується, що застосовувати остаточну трансформацію відносин власності на користь держави вигідно, тоді щодо об'єктів власності, котрі були задіяні при порушенні митних правил, потрібно застосовувати конфіскацію.

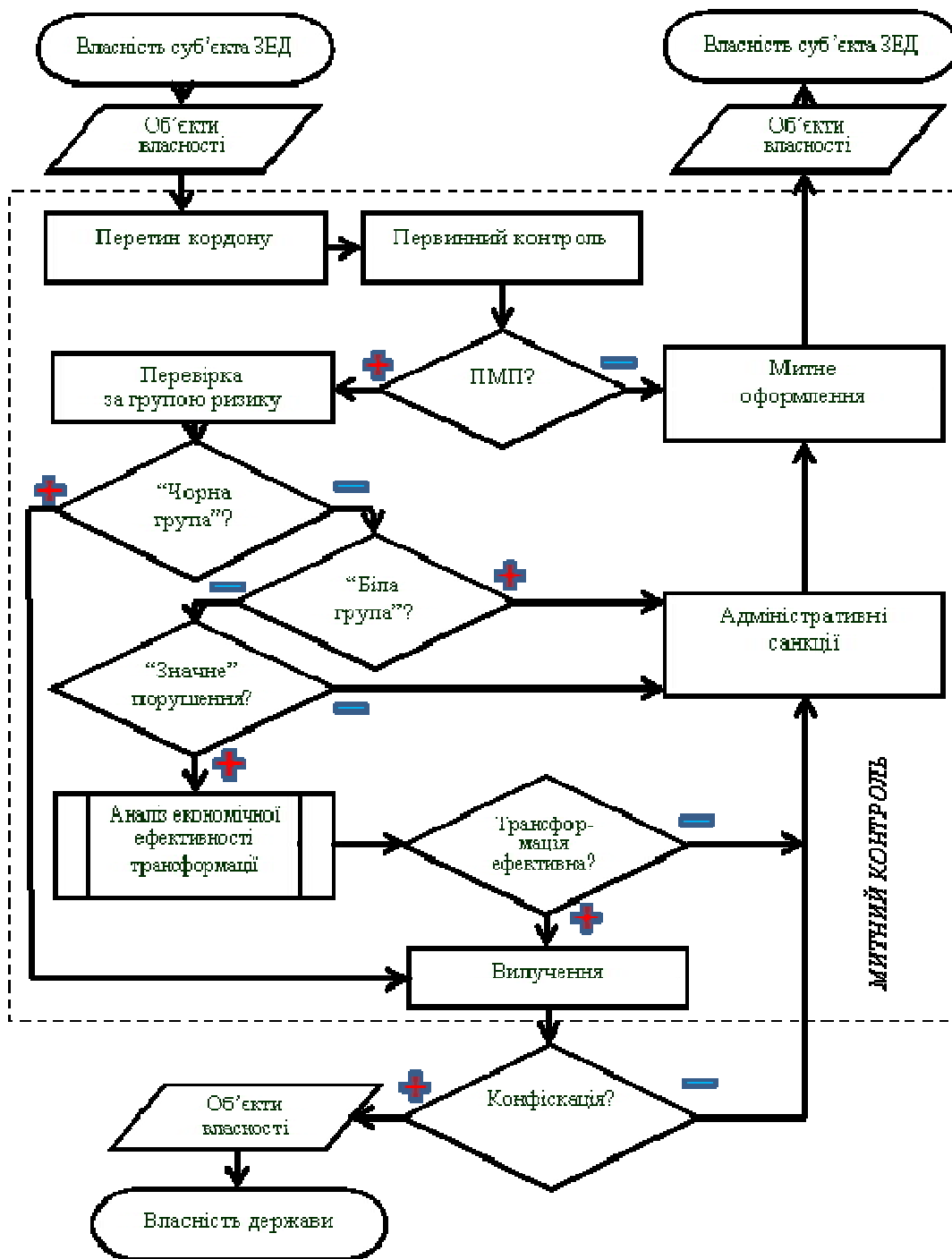

Рис. 1. Алгоритм дій митних органів щодо визначення ефективності застосування трансформації відносин власності

Може бути протилежна ситуація, коли в результаті розрахунків з'ясується, що остаточна трансформація відносин власності внаслідок конфіскації відповідних товарно-матеріальних об'єктів потенційно не призводить до реального економічного ефекту для держави. У такому випадку потрібна інша, більш адекватна й економічно ефективна для держави санкція щодо реагування на конкретний факт порушення митних правил. На нашу думку, у такому разі найбільш доцільне застосування адміністративних стягнень, тобто накладання відповідних розмірів штрафів, що можуть бути реально вищими за “звичайний” рівень, зважаючи на тяжкість вчиненого правопорушення. Розміри адміністративних стягнень повинні бути такими, щоб суб'єктові-порушникові, окрім обов'язкових податків і платежів, необхідно було сплатити додаткову суму, практично рівну вартості об'єктів власності, що переміщувалися ним через митний кордон з порушенням, яке могло викликати

конфіскацію. Це можна вважати платою за спробу суб'єкта ЗЕД порушити митні правила. Таким чином, держава отримує чистий дохід без супутніх витрат.

Отже, ми продемонстрували, що конфіскація як санкція за порушення митних правил, у результаті якої відбувається остаточна трансформація відносин власності на користь держави, не завжди може бути ефективною, що є інші можливості отримання державою реального прибутку.

Література

1. Митний кодекс України від 11.07.2002 № 92-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002. – № 38–39. – Ст. 288. – <http://rada.gov.ua>
2. Олексієнко Р. Ю. Основні форми трансформації відносин і прав власності суб'єктів у сфері митного регулювання ЗЕД // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2008. – № 4. – С. 36–41.
3. Підсумки роботи митних органів України у 2004 році. Інформаційно-аналітичний збірник. – К. : ДМСУ, 2005. – 116 с.
4. Підсумки роботи митних органів України у 2005 році. Інформаційно-аналітичний збірник. – К. : ДМСУ, 2006. – 93 с.
5. Підсумки роботи митних органів України у 2006 році. Інформаційно-аналітичний збірник. – К. : ДМСУ, 2007. – 96 с.
6. Підсумки роботи митних органів України у 2007 році. Інформаційно-аналітичний збірник. – К. : ДМСУ, 2008. – 87 с.
7. Підсумки роботи митних органів України у 2008 році. Інформаційно-аналітичний збірник. – К. : ДМСУ, 2009. – 76 с.
8. Підсумки роботи митних органів України у 2009 році. Інформаційно-аналітичний збірник. – К. : ДМСУ, 2010. – 75 с.
9. Олексієнко Р. Ю. Щодо питання ефективності діяльності митних органів з обмеження прав власності суб'єктів ЗЕД / Олексієнко Р. Ю. // Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі : III міжнародна науково-практична конференція молодих учених : тези доповідей. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2010. – Т. 1. – С. 221–222.